

JONO RUŠKAUS POKALBIS SU SOCIALINIO DARBO TARYBOS PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS PIRMININKE DOC. RAMUNE JURKUVIENE

Kokia Socialinio darbo tarybos funkcija?

Lietuvos socialinio darbo taryba (SDT) – visuomeniniais pagrindais veikianti patariamoji institucija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM), atliekanti eksperto funkcijas ir konsultuojanti strateginiais socialinio darbo klausimais. Tarybos kadencija – 3 metai. Kad galėtų patarti, ši institucija turi turėti įvairialypes pažiūras ir patirties. Dėl to į jos sudėtį įeina praktikai, dirbantys betarpiškai su klientais ir administruojantys šį darbą, akademinio pasaulio žmonės, atstovaujantys skirtingiems universitetams ir kolegijoms, Socialinėje srityje dirbantys NVO atstovai, sprendimus savivaldos ir nacionaliniame lygmenyje priimančios asmenys. Yra net JT pripažintas ekspertas. Šie skirtingai problemas suvokiantys ir skirtingą atsakomybę turintys aktyvūs žmonės norėdami atlikti savo patariamąją funkciją pirmiausia turi susitarti tarpusavyje ir išlaikyti išmintingą balansą tarp požiūrių. Mūsų pakankamai fragmentuotoje visuomenėje susitarimas, grįstas dialogo kultūra, nėra lengvai pasiekiamas. Kad vyktų dialogas, SDT narius turi vienyti stiprus noras pasiekti bendrą tikslą, turi vyrauti lygiavertis pašnekovų santykis, pagarbus vienas kito traktavimas, gebėjimas suteikti informaciją ir priimti grįžtamąjį ryšį, apginti savo nuomonę ir priimti kitą, skaidrių ir sąžiningų kompromisų priėmimas. Visų šių įgūdžių puoselėjimo aplinka, šimtmetėmis jų ugdymo tradicijomis, deja, Lietuvoje mes negalime pasigirti. Tam trukdė nepalankus kontekstas, geopolitinės sąlygos. Šioje taryboje mes mokomės spręsti prioritetinius SADM klausimus,

įsiklausydami į daugiamatę realybę, susikalbėdami tarpusavyje, nevengdami atskleisti problemų ir prieštaravimų. Diskutuojame, grįsdami savo teiginius moksliniais argumentais, užsienio patirtimi, praktikos pavyzdžiais, konvencijomis, kitais teisiniais aktais ir t. t. Dėl to mūsų teikiami pasiūlymai yra įvairiapusės analizės, pritaikomos praktikoje, rezultatas. Aišku, reikia nepamiršti, kad SDT dirba visuomeniniais pagrindais. Niekam iš dalyvaujančiųjų tai nėra apmokamas darbas. SDT nariai – ypač užimti žmonės – dirba, derindami šią veiklą su savo pagrindiniu darbu, kitomis veiklomis. Dėl to nenuostabu, kad visi SDT nariai ne visada gali susirinkti. Be to, ši veikla, kaip ir visas socialinis darbas, reikalauja daug ištvermės ir tikėjimo lėtai vykstančiais svarbiais pokyčiais, kurių didžioji visuomenės dalis nemato. Bet galima pasidžiaugti, kad entuziazmo ir iniciatyvos SDT vis dar neprarado: susitinka kiekvieną mėnesį, nors ir ne visada visos sudėties. Į pateiktas užduotis, nagrinėjamus klausimus žiūrima rimtai. Kartais grupelėse SDT nariai susitinka ir tarp bendrų susitikimų, kad geriau pasirengtų bendram SDT posėdžiui. Dauguma SDT posėdžių vyksta SADM, bet kai kurie susitikimai vyksta ir Kaune, ir Klaipėdoje, ir Telšiuose. Taip pabrėžiamas lygiavertiškumo siekis, atsižvelgiama į aplinkybę, kad SDT nariai gyvena įvairiuose respublikos regionuose. Antra vertus, artimiau susipažįstama su situacija regionuose, nes išvykus iš Vilniaus posėdžiuose dalyvauja susidomėję žmonės iš tos vietovės.

Kokius darbus jau nuveikė Socialinio darbo taryba?

Socialinio darbo taryba susikūrė 2011 metais, kai aktyviausių, iniciatyviausių socialinio darbo dėstytojų būrelis iš įvairių Lietuvos universitetų nusprendė ateiti į SADM pas Ministrą ir išreikšti susirūpinimą dėl socialinio darbo ateities: ne tik dėl edukacinių dalykų, studentų skaičiaus mažėjimo, bet ir pačios profesijos plėtros. Besikalbant paaiškėjo, kad neužtenka pavienių, spontaniškų dėstytojų apsilankymų ministerijoje, bet reikia nuoseklaus kryptingo darbo, bendradarbiavimo tarp SADM, akademinio pasaulio atstovų, praktikų. Netrukus prie SADM buvo įkurta SDT. Veikimo principas daugiausia buvo panašus į savotišką socialinio darbo klasterį. Buvo sutelkti žmonės tam tikros trianguliacijos principu: iš akademinės srities (apėmė skirtingų regionų aukštąsias

mokyklas, ne vien universitetus, bet ir kolegijas); iš Socialinės aplinkos ir darbo ministerijos; iš socialinio darbo praktikos (valstybės įstaigų ir NVO).

Buvo įvairių dvejonų dėl atstovavimo principo. Atsisakyta formalaus atstovavimo, sutelkti susidomėję, ieškantys, įvairią patirtį ir įvairias kompetencijas turintys iniciatyvūs asmenys. Veikla buvo planuojama, kryptinga, skirianti adekvatų laiko kiekį analizei, pasirenkant tinkamiausią metodiką, siekianti daugiau kokybinio, o ne formalaus kiekybinio rezultato.

Taip pirmosios kadencijos socialinio darbo taryba buvo įkurta iniciatyvinės grupės pagrindu. Darbus mes galime vertinti pagal pasiektus rezultatus (produktą), tačiau visi žinome, kad ne vien rezultatas socialiniame darbe svarbus. Procesas Socialinio darbo tarybos raidoje buvo gal net reikšmingesnis. Prisimenu darbuotojų, pakviestų iš SADM pavaldžių įstaigų, nuostabą, kai vyko vienas iš pirmųjų SDT posėdžių, kurį moderavo tuometinė SDT pirmininkė doc. dr. Birutė Švedaitė-Sakalauskė. Ji pasirinko grupinį metodą. Visi dalyvaujantieji pasidalijo į grupes ir diskutavo. Viena iš darbuotojų negalėjo patikėti, kad gali būti tokia šilta ir saugi darbinė atmosfera, kad svarbu tiesiog išsakyti savo nuomonę, o ne tik cituoti biurokratine kalba surašytus raštus. Posėdžiuose buvo pateikiama vis daugiau realybėje egzistuojančių pavyzdžių, problemų, buvo ieškoma atsakymo į juos. Viešėdama Vakarų Europos universitetuose ir institucijose, stebėjau, kuo skiriasi Lietuvos ir tų šalių problemų sprendimas. Į akis krito problemų svarstymas Vakarų Europoje, kuris remdavosi logika, paprastumu, dialogo principo taikymu. O mūsų situacijose būna daug kaltų ieškojimo, dairymosi į teisės aktus, kurie dažnai traktuojami ne kaip ribos, kuriose galima laisvai veikti, bet kaip instrukcijos, nurodymai, tarsi be jų žmonės negalėtų nuspręsti patys. Vakarų Europoje taikomas dialogo principas tampa įprastas Socialinio darbo taryboje.

Kalbant apie SDT nuveiktus darbus, didelis dėmesys buvo skiriamas socialinio darbo apibrėžimui ir tapatybei Lietuvoje. Taryba išdiskutavo ir suformulavo naują socialinio darbo apibrėžimą, kuris tapo pagrindu platesnėms profesinės bendruomenės diskusijoms ir galiausiai buvo suderintas bei įtrauktas į Lietuvos socialinių paslaugų įstatymą. Siekiant

plėtoti socialinio darbo profesiją, Taryba siekė išgryninti, kad jį galėtų dirbti tik kvalifikuoti socialiniai darbuotojai. Jos siūlymu ši nuostata įtvirtinta LR Socialinių paslaugų įstatyme, socialiniams darbuotojams iškeliant kvalifikacijos kriterijų, o socialinių darbuotojų padėjėjus atskiriant nuo kvalifikuoto socialinio darbo.

Daug dirbta, nagrinėjant socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo sistemą. Taryba pasiūlė ateityje susitelkti ne į pavienių socialinių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą bandant centralizuotai patenkinti jų kvalifikacijos kėlimo poreikius, bet kvalifikacijos kėlimą suprasti visų pirma kaip socialinio darbo organizacijos veiklos tobulinimą per savęs vertinimo procesus. Šios idėjos davė impulsą SADM darbo grupei, kuri remdamasi šia idėja pateikė kvalifikacijos kėlimo koncepciją.

Dirbta, siekiant socialinio darbo paslaugų sistemos plėtros: Taryba išdiskutavo ir surašė pirminį siūlymą apie bendruomeninių paslaugų plėtros poreikį proto ir psichikos negalios srityje, siekiant diferencijuoti pagalbos paslaugas bei priartinti jas prie asmenų gyvenamosios aplinkos. Šio tarybos siūlymo pagrindu vėliau ministerijoje ėmė dirbti pertvarkos darbo grupė. Taryba išdiskutavo ir surašė diferencijuotas pagalbos šeimai paslaugas, kurios galėtų būti teikiamos Lietuvoje, šalia jau vykdomo socialinio darbo su rizikos šeimomis. Taryba suformulavo keletą siūlymų, kaip galėtų būti sprendžiama savivaldybių bendradarbiavimo su nevyriausybinėmis organizacijomis, jų teritorijoje teikiančiomis (ar galinčiomis teikti) socialines paslaugas, problema. Taryba tarpininkavo tarp ESFA, Finansų ministerijos ir socialinės rizikos asmenų integravimo projektus įgyvendinančių organizacijų, siekdama, kad projektų administravimo taisyklės atitiktų šių projektų tikslines grupes ir darbo su jomis specifiką. Taryba teikė pasiūlymus ESFA lėšų programavimui 2014–2020 m., kad jos geriausiai prisidėtų prie socialinių paslaugų plėtros.

SDT pastangos skatinti viešąjį diskursą socialinio darbo srityje pasireiškė socialiniam darbui svarbių temų iškėlimu ir aktualizavimu. Tarybos darbo metu tarp jos narių nuolat vyko diskusija šiuo metu ir perspektyvoje aktualiomis socialinio darbo temomis. Tarybos darbo pradžioje visi jos nariai pasidalino išvalgomis, kas per 20 metų Lietuvos socialinio darbo srityje įvyko gerai, kokios Lietuvoje šiuo metu didžiausias šios srities problemos ir kas padėtų plėtoti profesinį socialinio darbo identitetą.

Tarybos darbo metu sukaupta medžiaga gali padėti ateities Tarybos veiklai ir tolesnei diskurso plėtrai.

Antros kadencijos SDT buvo papildyta. Daugiau žmonių dalyvauja iš regionų. Į SDT pakviestas net JT ekspertas neįgalųjų klausimais, Socialinių darbuotojų asociacijos Prezidentė.

Kokius klausimus Socialinio darbo taryba svarsto šiuo metu?

Kadangi vienas iš SADM prioritetų yra institucinės globos pertvarka, SDT įsitraukė į Bendruomeninių paslaugų analizę, paiešką būdų, kaip pertvarkos idėją „įžeminti“, įgyvendinti savivaldybių lygmeniu, rasti būdų efektyvesnei paslaugų plėtrai, kad pertvarka būtų įgyvendinama realybėje, būtų nukreipta ne į institucijų griovimą, bet į tobulinimą. Dirbom intensyviai, susiskirstę į grupes. Šio darbo rezultatas – „Bendruomeninių paslaugų šeimai modelis“, kuris pristatytas Socialinės apsaugos ir darbo ministrei, SADM žmonėms, vykdančioms Institucinės globos pertvarką, ne vienoje konferencijoje, seniūnų sueigose. Diskusijas planuojame plėsti su pertvarkos procese dalyvaujančių klasterių atstovais, regionų ekspertais ir kt. suinteresuotomis grupėmis.

Matome, kaip visuomenėje auga socialinio darbuotojo vaidmuo.

Kokius lūkesčius socialinio darbo profesijai Jūs projektuojate?

Socialinio darbo profesija žymiai sudėtingesnė negu daugelis Lietuvoje mano. Tai pokyčių profesija. Pokyčio siekia socialinis darbuotojas, dirbantis su individu, grupėje, šeimoje, bendruomenėje, visuomenėje. Tik negalima pokyčio suvokti tiesmukai, mechaniškai, primityviai. Andrejaus Tarkovskio filme „Stalkeris“ simboliškai pateikia šią tiesą. Kai Rašytojas ir Mokslininkas nori trumpiausiu keliu pasiekti tikslą, jie sustabdomi nenugalimos jėgos, ir vedami Stalkerio per sunkumus, kliūtis, kurios brandina. Kai juose įvyksta vidinis pokytis, kai juose užauga Žmogus, jie pamato, kokie lėkšti ir primityvūs buvo jų norai ir siekiai. Tada į norų išsipildymo kambarį, kuris buvo jų sunkios kelionės tikslas, jie net neužkina. Grįžtant prie pokyčio, – jis turi subręsti. Optimalu, kai žmonės besikeisdami kartu įgyja patirties, auga. Pokytis negali būti dirbtinis, pritemptas, tada jis – tik pokyčio imitacija.

Socialinis darbas iš esmės yra profesija, gerinanti visuomenės situaciją. Ši profesija iš socialinio darbuotojo reikalauja nuolatinio augimo, nuoseklaus darbo su savimi, sistemingos refleksijos. Socialinis darbuotojas privalo suvokti, jog pokyčiai vyksta labai nelengvai, kad priimti žmogų ir jam padėti – didelės gyvenimo patirties ir įvairialypės kompetencijos reikalaujantis dalykas. Deja, didelei daliai visuomenės narių, žurnalistų, net pačių socialinių darbuotojų ši profesija asocijuojasi su primityvia problemų turinčių asmenų kontrole. Nė vienas nenorėtų, kad kažkoks svetimas žmogus imtų tvarkyti mūsų gyvenimus, kontroliuotų ir spęstų už mus, tačiau kartais gyvenime būna taip sunku, kad be žmogaus šalia, be jo supratimo sunkiai atlaikytume gyvenimo išbandymus. Socialiniam darbuotojui nuolat iškyla pasirinkimo iššūkis, kaip tapti tuo padedančiuoju asmeniui, reikalingam pagalbos, o ne dar labiau apsunkinančiu ir šiaip komplikuotą jo gyvenimą. Kol kas dar stipriai paplitęs medicininio modelio taikymas socialiniame darbe, kai norima izoliuotai „pagydyti“ klientą, „pritaikyti“ jį visuomenės poreikiams, neigiant tikrovę, kad būtent per aplinkinius žmones jis tapo atskirtas nuo visuomenės, išmoko vieną ar kitą elgsenos modelį, kenkiantį ir jam pačiam, ir aplinkiniams.

Kokie Socialinio darbo tarybos darbai laukia ateityje?

Kalbant apie tai, kokie Socialinio darbo tarybos darbai laukia ateityje, galima pasakyti trumpai – tie, kuriuos užduos SADM, kurie yra SADM prioritetai. Manau, kad tęsis SADM pradėta institucijų pertvarka, siekianti sudaryti sąlygas kuo efektyviau plėtoti nestacionarias paslaugas šeimoms ir asmenims, kurie gali išvengti stacionarių paslaugų. Kad ši pertvarka vyktų sėkmingai, manau, darbo užteks ne tik SADM, regionų klasteriams ir ekspertams, bet ir SDT.

Be to, labai aktualūs prevencinio bendruomeninio socialinio darbo plėtotės, paslaugų plėtros kitose srityse, padedant sveikatos priežiūra ir baigiant probacija, socialinio darbuotojo saugos darbe, integruotų, į kliento poreikius orientuotų paslaugų įtvirtinimo ir plėtros bei kiti svarbūs klausimai. Kuriuos iš jų rinksimės nagrinėti ir siūlyti sprendimus, spėsime kolegialiai.

Ką palinkėtumėte Lietuvos socialiniams darbuotojams?

Patikėti savo profesijos prasme ir kilnumu. Mūsų visuomenė tik prieš ketvirtį amžiaus išsikovojo laisvę. Tačiau įveikti okupacijos pasekmes dar užtruks ilgai. Dauguma gyventojų vis dar koncentruoja visą dėmesį į apčiuopiamus, matomus pasiekimus, dažniausiai į ekonomikos kilimą, materialinę gerovę, bet sunkiai suvokia santykių tarp žmonių vertę, pasitikėjimo vienas kitu ir savivertės svarbą. O šie dalykai socialiniame darbe vieni iš esminių. Dėl to linkiu socialiniams darbuotojams būti brandiems, suprasti ir vertinti savo vaidmenį visuomenėje ir padėti kitiems visuomenės nariams tai suvokti. Jei ekonomine prasme lietuviai vieni iš geriausiai besitvarkančių pasaulyje (pagal socialinės raidos indeksą įeina į pirmąjį keturiasdešimtuką), tai socialinių įgūdžių, gebėjimu matyti bendrą tikslą, susitarti tarpusavyje, susiorganizuoti, mokėjimu pastebėti gerus dalykus ir jais džiaugtis, labai atsiliegame net nuo besivystančių šalių. Dėl to linkėčiau dirbti, stiprinant bendruomenę, pasitikėjimo santykius tarp žmonių, atkreipiant visuomenės dėmesį žmonių, patekusių į dideles problemas, poreikius.

Socialiniams darbuotojams linkiu neperdegti, o tai dabartinėje situacijoje labai sunku ir priklauso ne tik nuo jų pačių, bet ir nuo aplinkos. Akivaizdu, kad socialiniai darbuotojai turi burtis į efektyviai veikiančias organizacijas, kad galėtų keisti ne tik savo statusą visuomenėje, bet ir pačią visuomenę. Telydi juos sėkmė šiame kelyje.

Ačiū.